

idea

SPİNOZA

1. TANRI ÜZERİNE; 2. ANLIĞIN DOĞASI VE KÖKENİ ÜZERİNE

TÖREBİLİM — 1

SPİNOZA

Geometrik Düzendeki Tanıtılı

Törebilim — 1

BÖLÜMLER I VE II

Çeviren
Aziz Yardımlı

idea • istanbul

İDEA CEP KİTAPLARI — 015

İdea Yayınevi

Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul
iletisim@ideayayinevi.com / www.ideayayinevi.com

Bu çeviri için © AZİZ YARDIMLI 1996-2011

BENEDICTUS DE SPINOZA

Geometrik Düzendeki Tanıtım

Törebilim

Ethica

ordine geometrico demonstrata

(1677)

I. BASKI 1996

İDEA CEP KİTAPLARINDA DÖRDÜNCÜ BASKI 2011

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü

İdea Yayınevinin ön izni olmaksızın

yeniden üretilemez.

İDEA CEP KİTAPLARI DİZİSİ 015 / FELSEFE 9

SÜRELİ YAYIN

YAYININ ADI: Spinoza; *Törebilim, I ve II'nci bölümler*

YETKİ SAHİBİ / SORUMLU MÜDÜR: ALİYE ZEYNELOĞLU

YÖNETİM YERİ: İDEA YAYINEVİ

Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul

YAYININ SÜRESİ: 30 GÜNDE BİR

BASKI: BAYRAK MATBAASI

Davutpaşa Cad. 14/2 34015 Topkapı — İstanbul

DAĞITIM: YAYSAT

Doğan Medya Tesisleri, Hoşdere Yolu 34517 Esenyurt — İstanbul

Printed in Türkiye

ISSN 2146-1171

İDEA E1 2011/04

İçindekiler

BİRİNCİ BÖLÜM: *Tanrı Üzerine* — 7

İKİNCİ BÖLÜM: *Anlığın Doğası ve Kökeni Üzerine* — 51

SPİNOZA İÇİN KISA BİR SÖZLÜK — 106

ÇÖZÜMLEME / AZİZ YARDIMLI — 110

DİZİN — 118

BÖLÜM BİR
Tanrı Üzerine

TANIMLAR

1. *Kendinin nedeni* ile özü varoluş içereni, ya da, varolmadıkça doğası kavranamayanı anlıyorum.

2. Aynı doğada başka bir şey tarafından sınırlanabilesinin kendi türünde *sonlu* olduğu söylenir. Örneğin bir cisme her zaman daha büyük olan bir başkasını kavradığımız için sonlu denir. Böylece düşünce bir başka düşünce tarafından sınırlanır. Ama bir cisim düşünce tarafından sınırlanmaz, ne de bir düşünce cisim tarafından sınırlanır.

3. *Töz* ile kendinde olan ve kendisi yoluyla kavranabileni, başka bir deyişle, kavramı bir başka şeyin onu oluşturmaya gereken kavramına gereksinmeyi anlıyorum.

4. *Yüklem* ile anlağın tözde onun özünü oluşturuyor olarak algıladığı şeyi anlıyorum.

5. *Kip* ile tözün deşiklerini, ya da kendisinin de onun yoluyla kavranacağı başka bir şeyde olanı anlıyorum.

6. *Tanrı* ile saltık olarak sonsuz Varlığı, eş deyişle, her biri bengi ve sonsuz özü anlatan sonsuz yüklemden oluşan tözü anlıyorum.

Açıklama. Saltık olarak sonsuz diyorum, kendi türünde değil; çünkü salt kendi türünde sonsuz olana sonsuz yüklemi yadsıyabiliriz; ama özü anlatan ve hiçbir olumsuzlama içermeyen herşey saltık olarak sonsuz olanın özüne aittir.

7. Yalnızca kendi doğasının zorunluğundan varolan ve eyleme yalnızca kendisi tarafından belirlenen şeye *özgür* denir; öte yandan, bir başkası tarafından değişmez ve belirli bir yolda varolmaya ve etkin olmaya belirlenen şeye *zorunlu* ya da daha doğrusu *zorlanmış* denir.

8. Bengilik ile zorunlu olarak salt ilksiz sonsuz bir şeyin tanımından geliyor olarak kavrandığı sürece varoluşun kendisini anlıyorum.

Açıklama. Çünkü böyle bir varoluş, tıpkı şeyin özü gibi, ilksiz sonsuz bir gerçeklik olarak kavranır, ve dolayısıyla süre ya da zaman tarafından açıklanamaz, üstelik süre bir başlangıç ya da son olmaksızın kavransa bile.

BELİTLER

1. Olan herşey ya kendinde ya da başkasındadır.

2. Başkası yoluyla kavranamayan kendisi yoluyla kavranmalıdır.

3. Verili bir belirli nedenden etki zorunlu olarak doğar; ve, buna karşı, eğer hiçbir belirli neden yoksa, bir etkinin doğması olanaksızdır.

4. Etkinin bilgisi nedenin bilgisine bağımlıdır, ve onu içerir.

5. Karşılıklı olarak ortaklaşa hiçbirşeyleri olmayan şeyler karşılıklı olarak birbiri yoluyla anlaşılabilir, ya da, birinin kavramı ötekinin kavramını içermez.

6. Gerçek idea ideası olduğu şey ile bağdaşmalıdır.

7. Varolmayan olarak kavranabilenin özü varoluş içermez.

ÖNERMELER

ÖNERME 1

Töz doğal olarak değişikliklerine önseldir.

Tanıt. Bu Tanım 3 ve 5'ten açıktır.

ÖNERME 2

Değişik yüklemeleri olan iki töz arasında ortak hiçbirşey yoktur.

Tanıt. Bu da Tanım 3'ten açıktır. Çünkü her töz kendinde olmalı ve kendisi yoluyla kavranmalıdır, ya da, birinin kavramı ötekinin kavramını içermez.

ÖNERME 3

Eğer iki şey arasında ortak hiçbirşey yoksa, biri ötekinin nedeni olamaz.

Tanıt. Eğer birbirleri ile ortak hiçbirşeyleri yoksa (Belit 5'e göre) birbirleri yoluyla anlaşılabilirler; dolayısıyla (Belit 4'e göre) biri ötekinin nedeni olamaz.—*Q.E.D.*

ÖNERME 4

İki ya da daha çok değişik şey birbirlerinden ya tözlerin yüklemelerinin ayrımı yoluyla ya da değişiklerinin ayrımı yoluyla ayırdedilir.

Tanıt. Olan herşey ya kendinde ya da başkasındadır (Belit 1'e göre), eş deyişle (Tan. 3 ve 5'e göre), anlağın dışında tözler ve değişiklerinden başka hiçbirşey yoktur. Öyleyse anlağın dışında birçok şeyin birbirinden ayırdedilebilmesi için tözlerden, ya da, yine aynı şey (Tan. 4), onların yüklem ve değişiklerinden başka hiçbirşey yoktur.—*Q.E.D.*

ÖNERME 5

Şeylerin Doğasında [= evrende] aynı doğayı ya da aynı yüklemi taşıyan iki ya da daha çok töz olamaz.

Tanıt. Eğer değişik birçok töz varsa, bunlar birbirlerinden ya yüklemelerinin ayrılığı yoluyla ya da değişiklerinin ayrılığı yoluyla ayırdedilmelidir (Ön. 4). Eğer yalnızca yüklemelerinin ayrılığı yoluyla ayırdedilirlerse, aynı yüklemi taşıyan birden çok tözün olamayacağı kabul edilecektir. Eğer değişiklerinin ayrılığı yoluyla ayırdedilirlerse, o zaman bir töz doğal olarak değişiklerine önsel olduğu için (Ön. 1), değişikler bir yana bırakılıp töz ken-

dinde, eş deyişle (Tan. 3 ve Bel. 6) doğru olarak irdele-
nirse, o zaman başka bir tözden ayrı olarak kavranamaz,
e.d. (önceki Ön.), aynı doğayı ya da yüklemi taşıyan iki ya
da daha çok değil ama yalnızca bir töz olabilir.—*Q.E.D.*

ÖNERME 6

Bir töz bir başka töz tarafından üretilemez.

Tanıt. Şeylerin Doğasında aynı yüklemi olan (önceki
Ön.), eş deyişle, birşeyi kendi aralarında ortaklaşa taşı-
yan (Ön. 2) iki töz olamaz. Dolayısıyla (Ön. 3) biri öte-
kinin nedeni olamaz, ya da öteki tarafından üretilemez.
—*Q.E.D.*

Sonurgu. Bundan şu çıkar ki bir töz başka birşey tara-
fından üretilemez. Çünkü, Belit 1 ve Tanım 3 ve 5'ten
açıktır ki, Şeylerin Doğasında tözlerden ve değişkilerin-
den başka hiçbirşey yoktur. Ama bir töz bir başka töz
tarafından üretilemez (önceki Ön.). Öyleyse bir töz saltık
olarak başka birşey tarafından üretilemez.—*Q.E.D.*

Bir Başka Tanıt. Bu aykırının saçmalığı yoluyla daha
kolay tanıtlanabilir. Çünkü eğer bir töz başka birşey tara-
fından üretilenirse, bilgisi nedeninin bilgisine bağımlı
olmalıdır (Bel. 4); ama buna göre (Tan. 3) kendisi bir
töz olmayacaktır.

ÖNERME 7

Varolmak tözün doğasına özgüdür.

Tanıt. Bir töz başka birşey tarafından üretilemez (önce-
ki Önermeye Sonurgu); öyleyse kendinin nedenidir, e.d.
(Tan. 1), özü zorunlu olarak varoluş içerir, ya da, varoluş
doğasına özgüdür.—*Q.E.D.*

ÖNERME 8

Her töz zorunlu olarak sonsuzdur.

Tanıt. Tek yüklemli töz tek bir töz olmaksızın varolmaz
(Ön. 5), ve varolmak tözün doğasına özgüdür (Ön. 7).
Öyleyse doğasından ötürü ya sonlu ya da sonsuz olarak

varolacaktır. Ama sonlu olarak varolamaz. Çünkü (Tan. 2) o zaman zorunlu olarak varolması gereken (Ön. 7) ve aynı doğada olan başka bir töz tarafından sınırlanması gerekecektir; ve böylece aynı yüklemi taşıyan iki töz varolacaktır, ki saçmadır (Ön. 5). Öyleyse sonsuz olarak varolur —*Q.E.D.*

Not 1. Sonlu olmak gerçekte herhangi bir doğanın varoluşunun bölümsel olumsuzlaması, ve sonsuz olmak saltık olumlama olduğu için, buna göre, yalnızca Ön. 7'den, tüm töz sonsuz olmalıdır.

Not 2. Hiç kuşum yok ki şeyleri karışık bir yolda yarılabilen ve onları ilk nedenleri yoluyla anlamaya alışık olmayan herkes 7. Önermenin tanıtını kavramayı güç bulacaktır, çünkü bunlar tözlerin değışkileri ile tözlerin kendileri arasında hiçbir ayırım yapmazlar, ve şeylerin hangi yolda üretildiğini bilmezler. Bu nedenle yanlışlıkla doğal şeylerde gördükleri başlangıcı tözler yükledikleri olur; çünkü şeylerin gerçek nedenlerini bilmeyenler herşeyi karıştırır, ve en küçük bir ansal tikslenme olmaksızın ağaçların insanlar gibi konuştuklarını tasarlar, ya da insanların tohumdan doğdukları gibi taşlardan da yapıldıklarını ve tüm biçimlerin birbirlerine değışebileceklerini imgelerler. Böylece tanrısal doğayı insansal ile karıştıranlar da, özellikle duyguların anlıkta üretildiğini bilmiyorlarsa, kolayca Tanrıya insan duygularını yüklerler. Ama eğer insanlar tözün doğasına dikkat ederlerse, Önerme 7 konusunda en küçük bir kuşuları olmayacaktır; aslında bu önerme herkes için bir belit değeri olacak, ve ortak Kavramlar [*notiones communes*] arasında sayılacaktır. Çünkü o zaman töz ile kendinde olanı ve kendisi yoluyla kavrananı, e.d. bilgisi başka birşeyin bilgisini gerektirmeyeni anlayacaklardır. Ama değışkiler ile başka birşeyde olanı, ve kavramı kendisinde olduğu şeyin kavramına göre oluşanı anlayacaklardır; bu nedenle varolmayan değışkilerin gerçek idealarını edinebiliriz, çünkü bunlar anlağın dışında edimsel

olarak varolmasalar da, gene de özleri başka birşeyde öyle bir yolda kapsanır ki, onun yoluyla kavranabilirler. Ama tözlerin gerçeklikleri, anlağın dışında, onların kendilerinden başka bir yerde değildir, çünkü kendileri yoluyla kavranırlar. Öyleyse eğer biri bir tözün açık ve seçik, e.d. gerçek bir ideasını taşıdığını, ve gene de bu tözün varolup olmadığı konusunda kuşkulu olduğunu söylerse, aslında gerçek bir ideası olduğunu ve gene de bunun yanlış olup olmadığını merak ettiğini söyleyen biri gibi olacaktır (soruna biraz dikkat eden birine açık olduğu gibi); benzer olarak, eğer biri tözün yaratılmış olduğunu söylerse, aynı zamanda yanlış bir ideanın gerçek olduğunu bildirmiş olacaktır ki, bundan daha saçma birşey tasarlamak güçtür; ve öyleyse zorunlu olarak kabul edilmelidir ki tözün varoluşu, özü gibi, ilksiz sonsuz bir gerçekliktir. Ve bu nedenle aynı doğada yalnızca tek bir tözün olabileceği vargısına bir başka yoldan da ulaşabiliriz, ve sanırım bunun nasıl olduğu göstermeye değerdir. Ama düzenli olarak ilerleyebilmek için belirtmek gerek ki, (1) her bir şeyin gerçek tanımı tanımlanan şeyin doğasından başka birşeyi içermez ve anlatmaz. Bundan şu çıkar ki, (2) hiçbir tanım kendi içinde belli bir sayıda birey kapsamaz ya da anlatmaz, çünkü tanım tanımlanan şeyin doğasından başka birşeyi anlatmaz. Örneğin, bir üçgenin tanımı yalnızca ve yalnızca bir üçgenin yalın doğasını anlatır, belli bir sayıda üçgeni değil. (3) Belirtmek gerek ki varolan her şey için zorunlu olarak varolmasını sağlayan bir neden olmalıdır. (4) Son olarak belirteceğiz ki, bir şeyin varolmasını sağlayan bu neden ya varolan şeyin doğasının kendisinde ve tanımında kapsamalı (çünkü varolmak şeyin doğasına özgüdür), ya da onun dışında bir yerde olmalıdır. Bu kabul edildiğinde, açıktır ki eğer Doğada belli bir sayıda birey varsa, zorunlu olarak herhangi bir belirli sayıda bireyin varolmasına ve daha çok ya da daha az sayıda olmamalarına yol açan bir neden olmalıdır. Eğer örneğin Doğada yirmi insan varolacaksa

(ki, daha büyük bir açıklık uğruna, aynı zamanda varolduklarını ve onlardan önce hiç kimsenin varolmadığını söyleyeceğim), (yirmi insanın varolmasının bir nedenini verirken) genelde insan doğasını neden olarak göstermek yetmeyecek, ama niçin zorunlu olarak yirmiden daha çoğunun ya da daha azının varolmadığı konusunda da bir neden göstermek zorunlu olacaktır, çünkü (3. Noktaya göre) her birinin varolması için zorunlu olarak bir neden olmalıdır. Ama bu neden (2. ve 3. noktalara göre) insan doğasının kendisinde kapsanamaz, çünkü insanın gerçek tanımı yirmi sayısını içermez; bu nedenle (4. noktaya göre) bu yirmi insanın varolmasının ve buna göre her birinin varolmasının nedeni zorunlu olarak her birinin dışında olmalıdır; böylece saltık olarak şu varlığı çıkarılmalıdır ki, aynı doğada olan birçok bireyden oluşabilen herşey için zorunlu olarak dışsal bir neden olmalıdır. Şimdi (bu notta gösterdiğimiz gibi) varolmak tözün doğasına özgü olduğu için, tanımı zorunlu varoluşu içermeli, ve dolayısıyla varoluşu yalnızca tanımından çıkarılmalıdır. Ama (2. ve 3. noktalardan gösterdiğimiz gibi) tanımından birden çok tözün varoluşu çıkarsanamayacağı için, bundan zorunlu olarak aynı doğada birden çok tözün olamayacağı sonucu çıkar.

ÖNERME 9

Bir şey ne denli olgusal ya da varlık taşırsa, o denli çok yüklemi vardır.

Tanıt. Tanım 4'ten açıktır.

ÖNERME 10

Bir tözün her yüklemi kendisi yoluyla kavranmalıdır.

Tanıt. Çünkü bir yüklem anlağın bir tözde onun özünü oluşturuyor olarak algıladığı şeydir (Tan. 4), ve buna göre (Tan. 3) kendisi yoluyla kavranmalıdır.—*Q.E.D.*

Not. Bu nedenle açıktır ki, iki yüklem olgusal olarak ayrı ayrı kavranmasına, e.d. birinin ötekinin yardımı ol-

maksızın kavranmasına karşın, bundan iki kendilik ya da iki ayrı töz oluşturdukları vargısını çıkaramayız; çünkü yüklemelerinden her birinin kendisi yoluyla kavranması tözün doğasına özgüdür, çünkü taşıdığı tüm yüklemeler onda her zaman birlikte olmuşlardır, ve birinin öteki tarafından üretilmiş olması olanaksızdır; ama her biri tözün olgusallığını ya da varlığını anlatır. Öyleyse tek bir töze birçok yüklem yüklemek saçma olmaktan çok uzaktır; tersine, Doğada hiçbirşey şundan daha açık değildir ki, her varlık belli bir yüklem altında kavranmalıdır, ve ne denli olgusal ya da varlık taşırırsa, hem zorunluk ya da bengilik hem de sonsuzluk anlatan yüklemeleri o denli çok olacaktır; ve buna göre hiçbirşey saltık olarak sonsuz Varlığın zorunlu olarak (Tan. 6'da gösterdiğimiz gibi) her biri belli bir ilksiz sonsuz ve sonsuz özü anlatan sonsuz yüklemelerden oluşan Varlık olarak tanımlanmasından daha açık olamaz. Ama gene de tözlerin türlü-lüğünü hangi belirti ile ayırdedebileceğimiz sorulacak olursa, aşağıda Şeylerin Doğasında yalnızca tek bir tözün var olduğunu ve bunun saltık olarak sonsuz olduğunu gösterecek olan Önergeler okunabilir ve bunun üzerine o belirti boşuna istenmiş olur.

ÖNERME 11

Her biri bengi ve sonsuz özü anlatan sonsuz yüklemelerden oluşan Tanrı ya da töz zorunlu olarak vardır.

Tanıt. Eğer bu yadsınırsa, eğer olanaklıysa Tanrının varolmadığını düşünün. O zaman (Belit 7) özü varoluş içermez. Ama bu (Ön. 7) saçmadır: Öyleyse Tanrı zorunlu olarak vardır. —*Q.E.D.*

Bir başka Tanıt. Herşeyin varolması ya da varolmaması için bir neden ya da zemin olmalıdır. Örneğin bir üçgen varsa, varolmasının bir zemini ya da nedeni olmalıdır; ama yoksa, yine varolmasını engelleyen ya da onu ortadan kaldıran bir zemin ya da neden olmalıdır. Şimdi bu zemin ya da neden ya da şeyin doğasında kapsanmalı

ya da onun dışında olmalıdır. Örneğin bir daire-karenin varolmamasının zeminini dairenin doğasının kendisi gösterir, çünkü bir çelişki içerir. Buna karşı, tözün varoluşu yalnızca onun kendi doğasından gelir, çünkü doğası varoluş içerir (bkz. Ön. 7). Ama bir dairenin ya da üçgenin varolmasının ya da varolmamasının zemini onların kendi doğalarından değil, ama evrensel cisimsel doğanın düzeninden gelir; çünkü bundan ya bir üçgenin zorunlu olarak şimdiden varolduğu ya da şimdiden varolmasının olanaksız olduğu sonucu çıkmalıdır. Ama bu kendiliğinden açıktır. Ve bundan şu çıkar ki eğer bir şeyin varolmasını engelleyen hiçbir zemin ya da neden yoksa o şey zorunlu olarak vardır. Öyleyse eğer Tanrının varolmasını engelleyen ya da varoluşunu ortadan kaldıran hiçbir zemin ve hiçbir neden yoksa, bütünüyle açıktır ki zorunlu olarak varolduğu vargısını çıkarmamız gerekir. Ama eğer böyle bir zemin ya da neden varsa, bu ya Tanrının doğasının kendisinde, ya da onun dışında, e.d. bir başka doğadaki başka bir tözde olmalıdır. Çünkü eğer aynı doğadaki bir tözde olsaydı, böylelikle şimdiden Tanrının varolduğu kabul edilmiş olurdu. Ama bir başka doğada olan bir tözün Tanrı ile ortak hiçbirşeyi olamaz (Ön. 2), ve dolayısıyla ona ne varoluş verebilir ne de onu ortadan kaldırabilir. Ve Tanrının varoluşunu ortadan kaldıran zemin ya da neden tanrısal doğanın dışında varolamayacağı için, eğer tanrısal doğa varolmasaydı, zorunlu olarak onun doğasının kendisinde varolur, ve bu doğa böylece bir çelişki içerirdi. Ama saltık olarak sonsuz ve en yüksek düzeyde eksiksiz Varlık için bunu ileri sürmek saçmadır; buna göre ne Tanrıda ne de Tanrının dışında onun varoluşunu ortadan kaldırabilecek herhangi bir zemin vardır, ve dolayısıyla Tanrı zorunlu olarak vardır. —*Q.E.D.*

Bir başka Tanrı. Varolmayabilmek güçsüzlük, varolabilmek ise güçtür (kendiliğinden açık olduğu gibi). O zaman eğer sonlu şeyler dışında zorunlu olarak varolan

hiçbirşey yoksa, bundan şu çıkar ki sonlu şeyler saltık olarak sonsuz Varlıktan daha güçlüdürler; ki bu (kendiliğinden açık olduğu gibi) saçmadır; öyleyse, ya hiçbirşey yoktur, ya da saltık olarak sonsuz Varlık zorunlu olarak vardır. Ama bizim kendimiz ya kendimizde ya da zorunlu olarak varolan başka birşeyde varoluruz (bkz. Belit 1 ve Ön. 7). Öyleyse saltık olarak sonsuz Varlık, eş deyişle (Tan. 6), Tanrı zorunlu olarak vardır.—*Q.E.D.*

Not. Bu son tanıtlamada Tanrının varlığını *a posteriori* göstermeyi istedim; Tanrının varoluşu aynı temelde *a priori* doğmayacağı için değil, ama tanıtılma daha kolay kavranabilsin diye. Çünkü varolabilme bir güç olduğu için, bundan şu çıkar ki, bir şeyin doğasına ne denli olgusallık düşerse, kendisinden türettiği varolma gücü o denli büyük olur; ve buna göre saltık olarak sonsuz Varlığın ya da Tanrının kendinden saltık olarak sonsuz bir varoluş gücü vardır, ve dolayısıyla zorunlu olarak vardır. Gene de belki de pekçokları bu tanıtılmanın açıklığını kolayca göremeyecektir, çünkü yalnızca dışsal nedenlerden kaynaklanan şeyleri düşünmeye alışmışlardır; ve bunlardan çabucak doğan, başka bir deyişle, kolayca varolan şeylerin kolayca yokolduğunu görürler; buna karşı, kendilerine daha çok şeyin ait olduğunu düşündükleri şeyleri üretmenin ise zor olduğu, e.d. bunların kolayca varolandıkları yargısında bulunurlar. Ama bu önyargıları giderebilmek için, burada bu “Çabuk yapılan çabuk yiter” deyiminin hangi anlamda doğru olduğunu göstermem gerekmez; ne de, Doğanın bütününe bakarak, tüm şeylerin eşit ölçüde kolay olduklarını ya da olmadıklarını göstermem gerekir. Ama belirtmek yeterlidir ki, burada dışsal nedenler tarafından üretilen şeylerden değil, yalnızca hiçbir dışsal neden tarafından üretilmeyecek (Ön. 6) tözlerden söz ediyorum. Çünkü dışsal nedenler tarafından üretilen şeyler, ister çok isterse az sayıda parçadan oluşsunlar, hangi eksiksizliği ya da olgusallığı taşırlarsa taşırsınlar, tümünü de dışsal bir nedenin gücüne

borçludurlar, ve dolayısıyla varoluşları yalnızca belli bir dışsal nedenin eksiksizliğinden doğar, kendilerinin değil. Buna karşı, bir töz hangi eksiksizliği taşırsa taşırsın, bunu hiçbir dışsal nedene borçlu değildir; dolayısıyla varoluşu da yalnızca kendi doğasından gelmelidir ve öyleyse kendi özünden başka birşey değildir. Eksiksizlik o zaman bir şeyin varoluşunu ortadan kaldırmaz, tersine onu ortaya koyar; ama eksiklik varoluşu ortadan kaldırır, ve buna göre herhangi birşeyin varoluşu saltık olarak sonsuz ya da eksiksiz Varlığın, eş deyişle Tanrının varoluşu üzerine duyduğumuz pekinlikten daha çoğunu duyamayız. Çünkü özü tüm eksikliği dışladığı ve saltık eksiksizliği içerdiği için, tam bu yolla varoluşu üzerine kuşkunun tüm nedeni ortadan kalkar, ve en yüksek pekinlik doğar; ki sanırım en az dikkatli biri tarafından bile açıkça görülecektir.

ÖNERME 12

Bir tözün bölünebileceğini imleyen hiçbir yüklemi doğru olarak kavranamaz.

Tanıt. Çünkü böyle kavranan tözün bölünebileceği parçalar ya tözün doğasını korurlar, ya da korumazlar. Eğer korurlarsa, o zaman (Ön. 8) her parça sonsuz, ve (Ön. 6) kendinin nedeni olur, ve (Ön. 5) değişik bir yüklemden oluşur; öyle ki, tek bir tözden birçok töz yapılabilir, ki (Ön. 6) saçmadır. Dahası, parçaların (Ön. 2) bütünleri ile ortak hiçbirşeyleri olmaz, ve bütün (Tan. 4 ve Ön. 10) onu oluşturan parçaları olmaksızın olabilir ve kavranabilir, ki bir saçmalık olduğundan hiç kimse kuşku duyamaz. Ama ikinci durum alınırca, e.d. parçaların tözün doğasını korumadıkları varsayılırsa, o zaman bütün bir töz eşit parçalara bölündüğünde töz doğasını yitirir ve varolmaya son verir, ki (Ön. 7) saçmadır.

ÖNERME 13

Saltık olarak sonsuz töz bölünemezdir.

Tanıt. Eğer bölünebilirse, bölüneceği parçalar saltık

olarak sonsuz tözün doğasını koruyacak ya da korumayacaklardır. Eğer korurlarsa, aynı doğayı taşıyan bir tözler çokluğu olacaktır, ki (Ön. 5) saçmadır. Eğer ikinci durum kabul edilirse, o zaman (yukarıda olduğu gibi [Ön. 12]) saltık olarak sonsuz töz varolmaya son verebilir, ki (Ön. 11) saçmadır.

Sonurgu. Bundan şu çıkar ki, hiçbir töz, ve dolayısıyla hiçbir cisimsel töz, bir töz olduğu sürece, bölünebilir değildir.

Not. Tözün bölünemez olduğu şu yolda daha kolay anlaşılabilir: Tözün doğası sonsuz olarak olmaktan başka türlü kavranamaz, ve tözün bir parçası ile sonlu tözden başka birşey anlaşılabilir, ki (Ön. 8) açık bir çelişki içerir.

ÖNERME 14

Tanrıdan başka bir töz ne olabilir ne de kavranabilir.

Tanıt. Tanrı kendisine tözün özünü anlatan hiçbir yüklemlemin yadsınamayacağı saltık olarak sonsuz Varlık olduğu için (Tan. 6), ve zorunlu olarak var olduğu için (Ön. 11), bundan şu çıkar ki eğer Tanrının dışında herhangi bir töz olmuş olsaydı, bunun Tanrının belli bir yüklemi yoluyla anlatılması gerekir ve böylece aynı yüklemi taşıyan iki töz bulunurdu, ki (Ön. 5) saçmadır; ve öyleyse Tanrıdan başka hiçbir töz olamaz, ve dolayısıyla başka hiç biri kavranamaz. Çünkü eğer böyle birşey kavranabilseydi, zorunlu olarak var olarak kavranırdı, ve bu (bu tanıtın ilk bölümüne göre) saçmadır. Öyleyse, Tanrının dışında hiçbir töz olamaz ve kavranamaz.—*Q.E.D.*

Sonurgu 1. Bundan ilk olarak açıkça şu çıkar ki, Tanrı birdir, başka bir deyişle, (Tan. 6), Doğada yalnızca bir töz vardır, ve bu saltık olarak sonsuzdur—daha önce Ön. 10'a Notta anıştırdığımız gibi.

Sonurgu 2. Dolayısıyla, ikinci olarak, uzamlı şey ve düşünen şey ya Tanrının yüklemeleri ya da (Belit 1) Tanrının yüklemelerinin değişikleridirler.

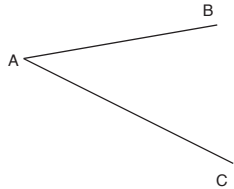
ÖNERME 15

Varolan herşey Tanrıdadır, ve Tanrı olmaksızın hiçbirşey olamaz. ne de kavranabilir.

Tanıt. Tanrıdan başka hiçbir töz olamaz ya da kavranamaz (Ön. 14), e.d. (Tan. 3), Tanrıdan başka hiçbirşey kendinde değildir ve kendisi yoluyla kavranamaz. Ama kipler (Tan. 5) töz olmaksızın ne olabilir ne de kavranabilirler; öyleyse ancak tanrısal özde olabilirler ve yalnızca onun yoluyla kavranabilirler. Ama tözlerin ve kiplerin dışında hiçbirşey yoktur (Belit 1). Öyleyse Tanrı olmaksızın hiçbirşey olamaz ve kavranamaz.—*Q.E.D.*

Not. Tanrının bir insan gibi beden ve anlıktan oluştuğunu ve tutkulara açık olduğunu düşünenler vardır; oysa bunların gerçek bir Tanrı bilgisinden ne denli uzak oldukları daha önce tanıtlananlardan yeterince açıktır. Ama bunları bir yana bırakacağım, çünkü tanrısal doğa üzerine herhangi bir yolda düşünenlerin tümü de Tanrının cisimsel olduğunu yadsımışlardır. Onun böyle olmayacağını cisimden belli bir beti tarafından sınırlanan ve uzunluk, genişlik ve derinliği olan belirli bir niceliği anladığımızı göstererek kesin olarak tanıtlamışlardır; ve Tanrıya, saltık olarak sonsuz bir varlığa bunları yüklemekten daha saçma ne olabilir? Gene de bu arada bu noktayı tanıtlamaya çalışırken başvurdukları başka usullamalardan cisimsel ya da uzamlı tözün tanrısal doğadan bütünüyle ayırdıklarını ve onu Tanrı tarafından yaratılmış olarak gördüklerini açıkça gösterirler. Bununla birlikte, onun hangi tanrısal güçten yaratılmış olabileceğini bilmezler, öyle ki kendi söylediklerinin kendileri tarafından anlaşılmadığı açıktır. Ama, en azından kanımca yeterince açık olarak tanıtladım ki, hiçbir töz bir başkasından üretilemez ya da yaratılamaz (bkz. Ön. 6'ya Sonurgu, ve Ön. 8'e Not). Dahası Ön. 14'te gösterdik ki, Tanrıdan başka hiçbir töz olamaz ve kavranamaz; ve buna göre uzamlı tözün Tanrının sonsuz yüklemelerinden biri olduğu vargısını çıkardık. Ama sorunu bütünüyle açık kılabil-

mek için karşıtlarımın uslamlamalarını çürüteceğim ki, tümü de şuna varır. İlk olarak, cisimsel tözün, töz olduğu sürece, parçalardan oluştuğunu kabul eder, ve bu nedenle sonsuz olabileceğini ve dolayısıyla Tanrıya ait olabileceğini yadsırlar. Bunu birçok örnekle geliştirirler ve bunlardan birkaçını göstereceğim. İlk olarak, eğer cisimsel töz sonsuz ise, derler, o zaman onu iki parçaya bölünmüş olarak düşünelim; her parça öyleyse ya sonlu ya da sonsuz olacaktır. Eğer sonlu iseler, o zaman sonsuz iki sonlu parçadan oluşmuş olacaktır, ki saçmadır. Eğer sonsuz iseler, o zaman bir başka sonsuzdan iki kat büyük bir sonsuz vardır ki, bu da saçmadır. Yine, eğer sonsuz nicelik her biri bir ayak olan eşit parçalar tarafından ölçülürse, böyle sonsuz sayıda parçadan oluşmuş olmalıdır, ve eğer her biri bir parmak olan eşit parçalar tarafından ölçülecek olursa, yine aynı şey geçerlidir; ve öyleyse bir sonsuz sayı bir başka sonsuz sayıdan on iki kat büyük olacaktır.* Son olarak, eğer sonsuz bir niceliğin bir noktasından ilkin birbirlerinden belli ve belirli bir uzaklıkta olan iki çizginin, *AB* ve *AC*, sonsuza dek uzatıldığını düşünürsek, hiç kuşkusuz *B* ve *C* arasındaki uzaklık sürekli olarak artacak, ve belirli bir uzaklıktan belirlenemez bir uzaklığa geçecektir. Bu nedenle bu saçmalıklar, onlara göre, sonsuz bir nicelik varsayımından doğduğu için, cisimsel tözün sonlu olması gerektiği ve dolayısıyla Tanrının özüne ait olamayacağı vargısını çıkarırlar. Tanrının en yüksek eksiksizliğinden ikinci bir usamlama daha türetilir. Tanrı, derler, saltık olarak eksiksiz bir varlık olduğu için edilgin olamaz; ama cisimsel töz, bölünebilir olduğu için, edilgin olabilir; öyleyse Tanrının özüne ait olamaz. Bunlar cisimsel tözün

*[Sözü edilen ölçü 12 'parmağa' bölünen eski Fransız 'ayağı'dır (= 324 mm).]